

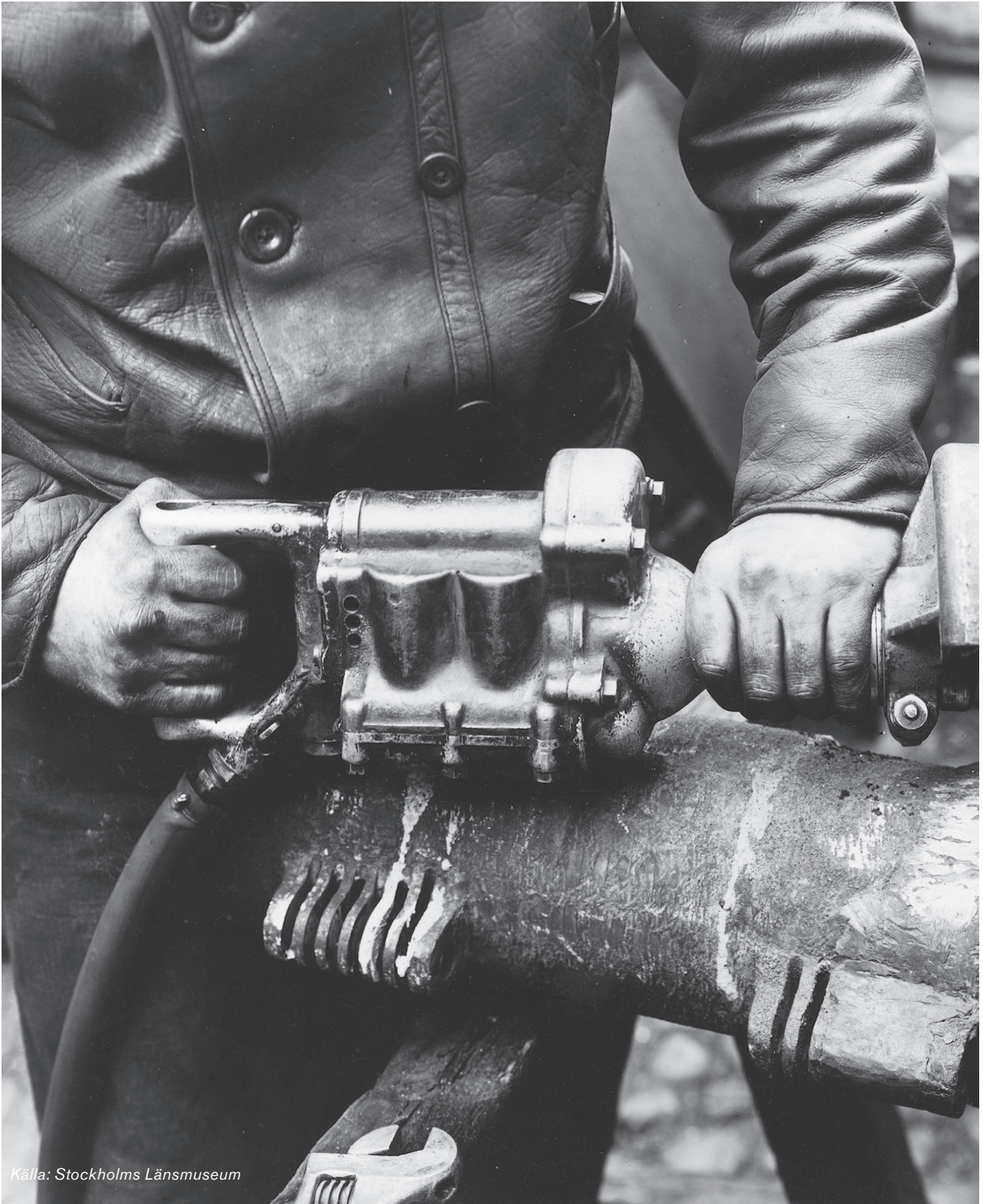
PM Berättelseburen stadsplanering

Tryckluftsfabriken, del av fastigheterna Sicklaön

83:22 m.fl

2021.11.24

white

Källa: Stockholms Länsmuseum

Objekt	Beställare	Omslagsbild	Ansvarig antikvarie	Ansvarig arkitekt
Objekt: Tryckluftsfabriken, Atrium Ljungberg del av fastigheterna Sicklaån 83:22 m.fl Kommun: Nacka		Foto på framsida och baksida: kartbild.com	Annika Andersson Bebyggelseantikvarie White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm	Daniel Lisskar Arkitekt White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm

Innehåll

SYFTET MED PM BERÄTTELSEBUREN STADSPLANERING	3
BERÄTTELSEBUREN STADSPLANERING	4
METODENS PROCESS	6
BERÄTTELSEMATRISENS UPPBYGGNAD	8
TRANSFORMATIONSATLASENS INNEHÅLL	9

Syftet med PM Berättelseburen stadssplanering

Detaljplanen *Tryckluftsfabriken, del av fastigheterna Sicklaön 83:22 m.fl* innebär en ökad exploatering av det gamla industriområdet i Sickla. För att möjliggöra den tänkta exploateringen planeras ett antal byggnader att rivas. Trots de förändringar som den planerade detaljplanen medför finns förutsättningar att värna både de materiella och immateriella kulturvärden som finns inom området.

Syftet med *PM Berättelseburen stadssplanering* är att visa en metod för hur platsens kulturhistoriska värden och bärande berättelser kan lyftas, tydliggöras och skapa nya värden. PM:et ger därmed en inblick i den kommande processen för att värna värden och berättelser på platsen, utan att vara platsspecifik. I den fortsatta processen kommer metoden appliceras på planområdet.

Med stöd av *Berättelseburen stadssplanering* kan en *Transformationsatlas* tas fram för planområdet, som ger vägledning i den fortsatta plan- och bygglovsprocessen. *Transformationsatlasen* utgör grunden för en stark och tydligt formulerad övergripande vision avseende kulturvärdena inom planområdet.

Källa: Stockholms Länsmuseum

Berättelseburen stadsplanering

Alla platser och byggnader förmedlar berättelser och värden som kan tolkas olika beroende på vem mottagaren är och vilka förkunskaper de har. Berättelser och värden kan förmedlas dels genom kvarvarande byggda strukturer men också genom spår som inte är rent fysiska. Med berättelseburen stadsplanering är det möjligt att lyfta både det materiella och immateriella kulturvärdet för att skapa en sammanhängande berättelse om en miljö i utveckling.

ATT ANVÄNDA VÄRDEN OCH BERÄTTELSE

Det kulturhistoriska värdet sitter inte bara i byggnadernas fysiska material och miljöns struktur, värdet sitter även i hur väl en berättelse kan förmedla det kulturhistoriska värdet. Att förmedla kulturhistoriskt värde för att förstärka både materiella och immateriella kulturvärden handlar om att hitta strategier för att brukare och besökare ska kunna ta till sig berättelsen.

Berättelseburen stadsplanering är en metod för att identifiera de värden och berättelser som över tid har byggt upp ett område. Metoden implementeras i stadsplaneprocessen genom en Transformationsatlas, kulturmiljöns motsvarighet till ett gestaltungsprogram.

FÖRÄNDRINGAR ÖVER TID

Alla områden och byggnader förändras över tid. Det innebär att även värden och berättelser utvecklas och löpande fylls på med nya uttryck för verksamheter och viljor. Att möta en plats förändring kräver ett adaptivt förhållningssätt, där det inte är fastställt hur de bärandena värdena och berättelserna lyfts, utan snarare inspireras till att berättelser hela tiden ges möjlighet att adderas.

OLIKA VÄRDEN OCH BERÄTTELSE

En plats olika värden och berättelser kan delas in i:

- Historiska bärande berättelser, som kan utläsas ur historiska källor från personer som inte längre lever, eller speglar historiska företeelser som finns dokumenterade.
- Samtida berättelser hämtas in genom intervjuer med personer som får berätta om upplevelsen av platsen.
- Kulturhistoriskt värde grundar sig på de olika delvärden som finns vedertagna i den så kallade Unnerbäcksmodellen.

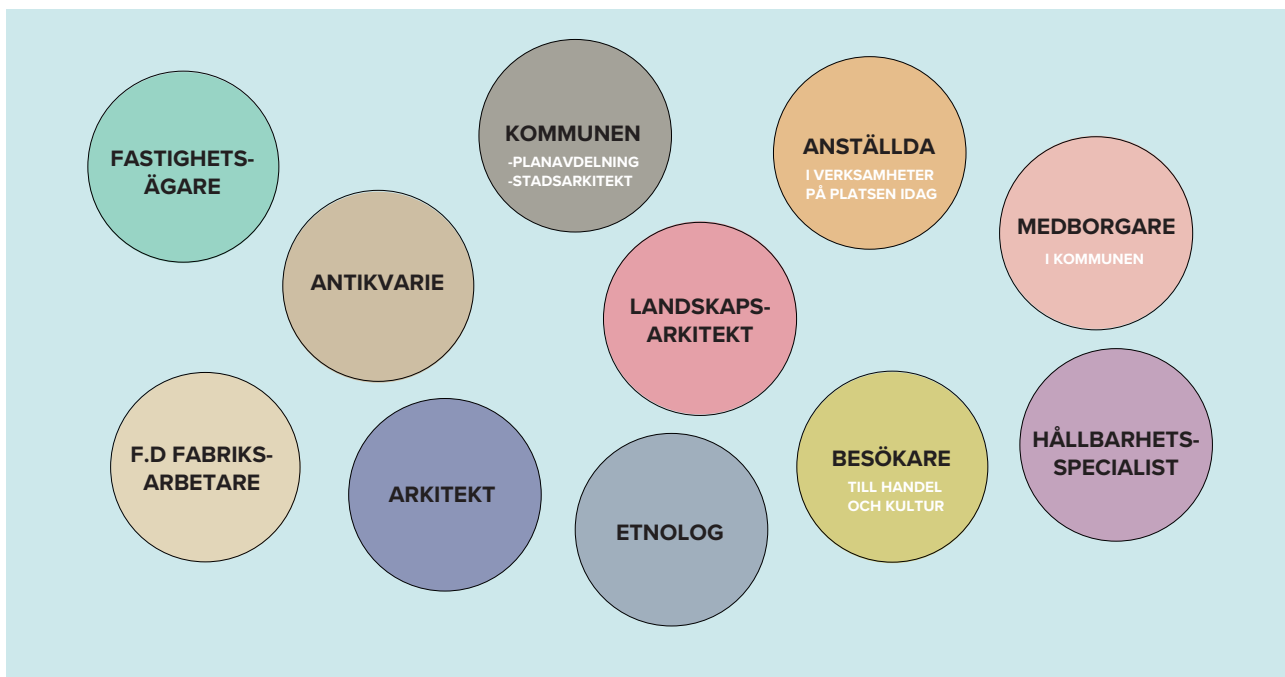
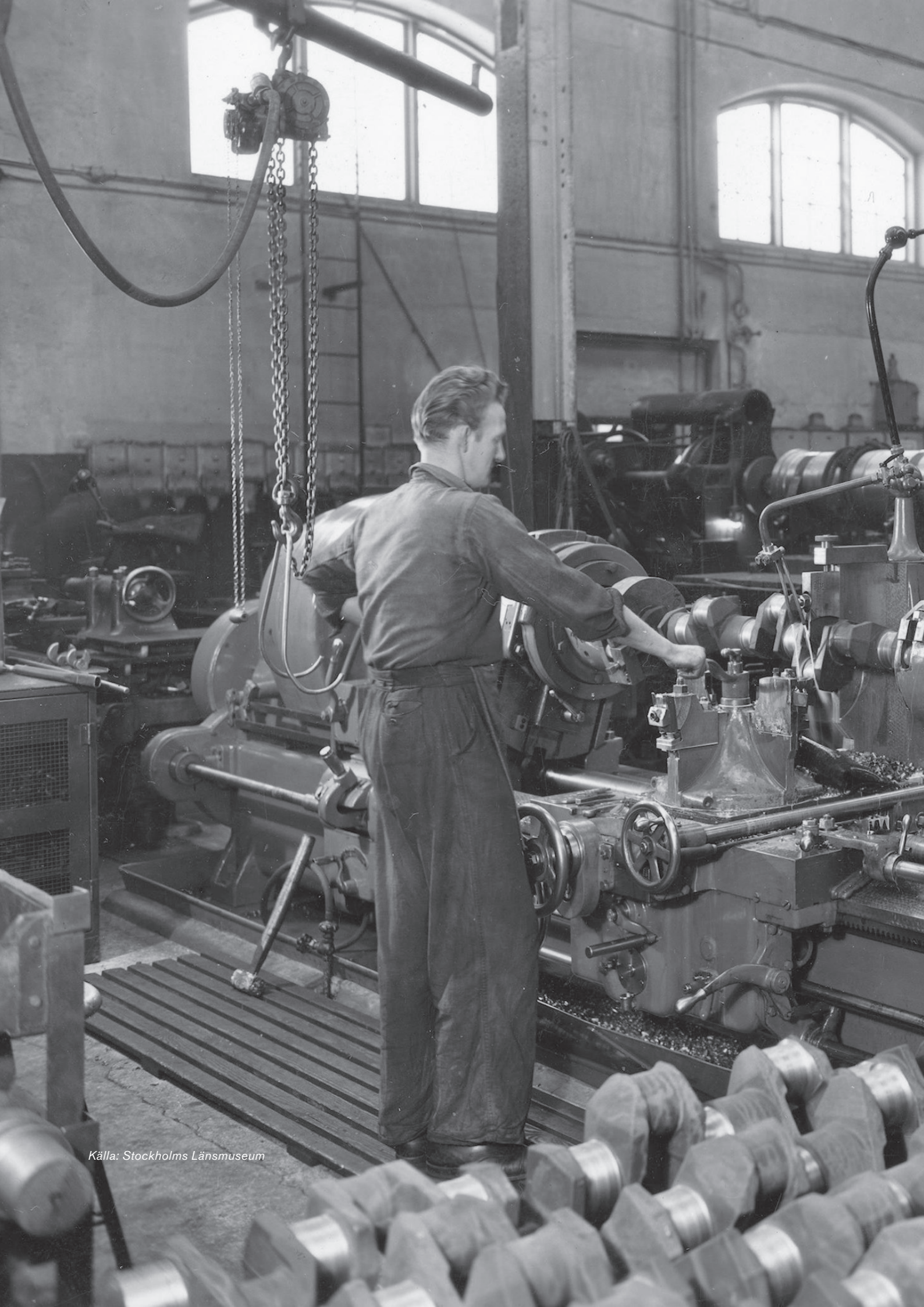

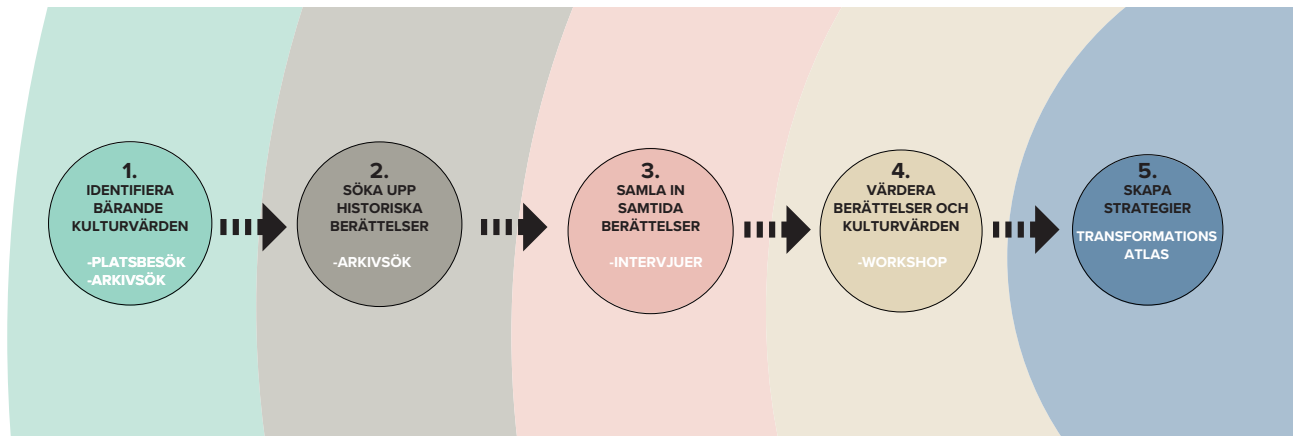
Illustration över de aktörer som ingår för att skapa en nyanserad bild av värden och berättelser:

Källa: Stockholms Länsmuseum

Metodens process

Arbetsprocessen inleds med att kulturvärden identifieras och historiska och samtida berättelser samlas in, vilka sedan värderas och arbetas in i Transformationsatlasen. Som ett led i att värna kulturvärdena inom planområdet för detaljplan *Tryckluftsfabriken, del av fastigheterna Sicklaön 83:22 m.fl* har flera steg i processen redan genomförts

Processens steg. För detaljplanen *Tryckluftsfabriken, del av fastigheterna Sicklaön 83:22 m.fl.* är steg 1 och 2 redan genomförda.

1. IDENTIFIERA BÄRANDE KULTURVÄRDEN

Traditionellt vid stadsomvandling utförs kulturmiljöanalyser för att identifiera det kulturhistoriska värdet och bärande karaktärsdrag. Detta brukar ske med stöd av Riksantikvarieämbetets plattform där värden beskrivs med stöd av den så kallade *Unnerbäcksmodellen*. Karaktärsdrag beskrivs i sin tur med stöd av Boverkets checklista för karaktärisering av kulturhistoriska bebyggelse.

Metod: Platsbesök och arkivsök. För Sickla har redan en kulturmiljöanalys upprättats.

Aktörer: Antikvarie, landskapsarkitekt, planavdelningen

2. SÖKA UPP HISTORISKA BERÄTTELSE

De historiska berättelserna är en del av områdets kulturhistoriska värde men kommer inte alltid till uttryck i ett områdes eller en byggnads fysiska gestaltning. Istället kan de historiska berättelserna handla om hur området förändrats i takt med att produktionslinjer och processer utvecklats exempelvis då ny energiformer blivit aktuella eller efterfrågan på vissa varor styrt om produktionen.

Metod: Arkivsök. För Sickla har redan en flera av de bärande historiska berättelserna identifierats.

Aktörer: Antikvarie

3. SAMLA IN SAMTIDA BERÄTTELSE

Eftersom förmedlingen av kulturvärden handlar om hur väl vi kan förmedla berättelsen är det viktigt att väva in sociala värden i transformationsatlasen. Berättelsen behöver få tillhöra de som brukat platsen i historien, de som brukar platsen idag och de som kommer bruka platsen imorgon.

Att väva in de sociala värdena innebär en ökad möjlighet att identifiera de komponenter som är värdebärande. Det kanske inte är en specifik fönstersättning eller byggnad som är vad som identifierar platsen, det kanske istället är känslan av oregelbundna inslag eller en specifik upplevelse som bäst förmedlar berättelsen.

Arbetet med att samla in berättelser behöver vara plats-specifikt, vilket innebär att särskilda intervjufrågor tas fram för det enskilda objektet. Frågorna syftar till att ge en så bred bild av hur personer upplever platsen idag, vilka minnen de har kopplade till platsen samt hur mycket de vet om platsens historia. Intervjumetoden bygger på både kvantitativa och kvalitativa intervjuer, dvs i form av både genskjutande intervjuer och mer ingående djupintervjuer

Metod: Intervjuer

Aktörer: Etnolog, antikvarie, kommuninvånare, f.d. fabriksarbetare, besökare, anställda

4. VÄRDERA BERÄTTELSE & KULTURVÄRDEN

Alla värden och berättelser kan inte lyftas i stadsbyggnadsprocessen. Samtidigt har inte alla värden och berättelser samma tyngd. För att kunna lyfta de starkast bärande värdena och berättelserna sker en kategorisering och sortering. I en workshop tillsammans med kommunen och fastighetsägaren värderas kulturhistoriska värden, historiskt bärande berättelser och samtida berättelser.

De utvalda värdena och berättelserna sorteras in i en så kallad berättelsematrisk för att tydliggöra hur värdena och berättelserna förhåller sig till olika skalor.

Ur berättelsematrisen väljs ett antal värden och berättelser som är viktigast för området att arbeta vidare med.

Metod: Workshop

Aktörer: Planavdelningen, stadsarkitekt, fastighetsägare, arkitekt, antikvarie, etnolog, landskapsarkitekt

5. SKAPA STRATEGIER FÖR ATT LYFTA KULTURVÄRDEN OCH BERÄTTELSE

För att inte tappa bort bärande värden och berättelser i stadsplaneringen behöver de identifierade värdena och berättelserna implementeras i processen. Det sker genom att inspirera till förändring i en så kallad Transformationsatlas. Där beskrivs samtliga värden och berättelser från berättelsematrisen översiktlig.

De värden och berättelser som bedömts som viktigast för området att arbeta vidare med exemplifieras tydligare och förslag ges på hur dessa värden och berättelser kan lyftas i stadsbyggnadsprocessen. På så vis skapas en plattform för att hantera kulturvärdena och berättelserna på ett övergripande sätt.

Transformationsatlasen blir därmed ett stöd för omtolka historien samt att:

- Lyfta dolda, historiskt viktiga, värden och berättelser
- Bära befintliga värden och berättelser
- Skapa nya värden

Shai Dahans omtolkning av dalahästen.

Berättelsematrisens uppbyggnad

De värden som en plats besitter kan beskrivas i olika skalor både vad gäller byggnader/ platser och berättelser. Den horisontella axeln beskriver byggnaders och platser skala och den vertikala berättelsernas. Nedan visas några exempel på hur olika berättelse-nivåer kan uttryckas i olika skalor. I det fortsatta arbetet med detaljplanen *Trycklufts-fabriken, del av fastigheterna Sicklaön 83:22 m.fl* skapas en platsspecifik berättelse-matris.

SKALNIVÅER

ALLMÄN
PLATSMARK

KVARTERS-
MARK

BYGGNADENS
EXTERIÖR

BYGGNADENS
INTERIÖR

BYGGNADS-
DETALJER

BERÄTTELSE

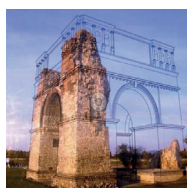
TID

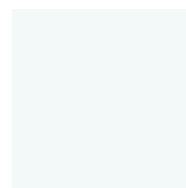
Den tidigare flod-dragnings i Fälna burgh, avbildad i gatubeläggningen.

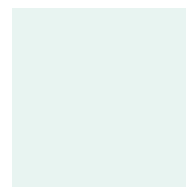
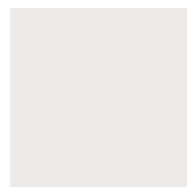
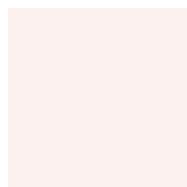
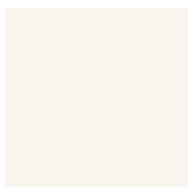
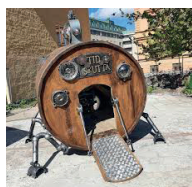
En innergård som speglar det tidigare landskapets dalar och höjder.

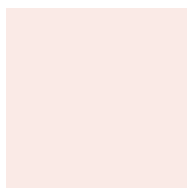
Förändringar över tid får upplevas som en del av den interiöra gestaltningen.

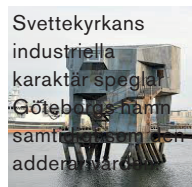
SAMHÄLLE

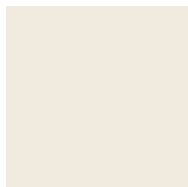
PLATS /
BYGGNAD

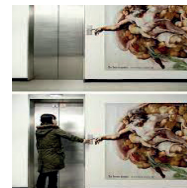
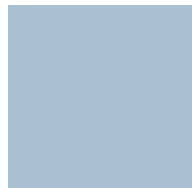
VERKSAMHET

Svettekyrkans industriella karaktär speglar Göteborgs namn samt dess samhälle och adderar värde.

PERSON/
INDIVID

Transformationsatlasens innehåll

Bevarande av det fysiska materialet i en byggnad, eller strukturen i ett område, är inte det enda sättet lyfta bärande berättelser och värden. I transformationsatlasen beskrivs de värden och berättelser som identifierats i berättelsematrisen och konkreta förslag ges på hur värden samt berättelser kan lyftas, genom till exempel samtida gestaltningsuttryck och tekniker. För Tryckluftsfabriken, del av fastigheterna Sicklaön 83:22 m.fl tas en plats-specifik Transformationsatlas fram.

För att skapa en transformationsatlas som kan vägleda den fortsatta processen behöver de berättelser och värden som identifierats utgöra grunden för en stark och tydligt formulerad **övergripande vision**. En vision som berättar om hur området kan utvecklas för att fyllas med nya berättelser, verksamheter och byggnader som berikar de redan existerande.

Där berättelserna och skalorna rörande verksamhet och byggnadens exteriör möts visas ett exempel på hur mötet kan lyftas i en ny gestaltning. De hålkort som användes för att styra textilmaskinerna som funnits, i en numera riven byggnad på platsen, används för att skapa ett mönster på den nya byggnadens fasad. På så vis kopplas historien och platsens nya användning ihop.

Visionen arbetas fram i workshops med representanter från fastighetsägare, kommun, antikvarie och arkitekt samt förankras med övriga aktörer redovisade på sid 4.

Förankringsprocessen är av stor vikt för att visionen skall kunna få den tyngd som krävs för att genomföras. Den behöver bli en berättelse som av egen kraft sprids och återberättas.

För att sedan förverkliga den övergripande visionen formuleras ett antal (ca 3-5st) **specifika och mätbara mål** som har en tydlig koppling till visionsformuleringen. Respektive delmål får såväl en designad ansvarig som en tidplan för genomförande och uppföljning.

Efter att matrisen för Sickla tagits fram genom intervjuer och workshops väljs ett antal platser ut som bäst anses kunna bära berättelserna vidare som en vägledning för fortsatt arbete med områdets platser och volymer.

Transformationsatlas exempel

Individ / Kvartersmark

Verksamhet / Allmän platsmark

Byggnad / Byggnadens interiör

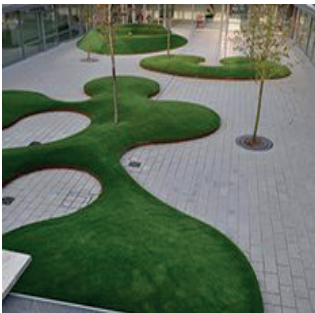
Plats / Kvartersmark

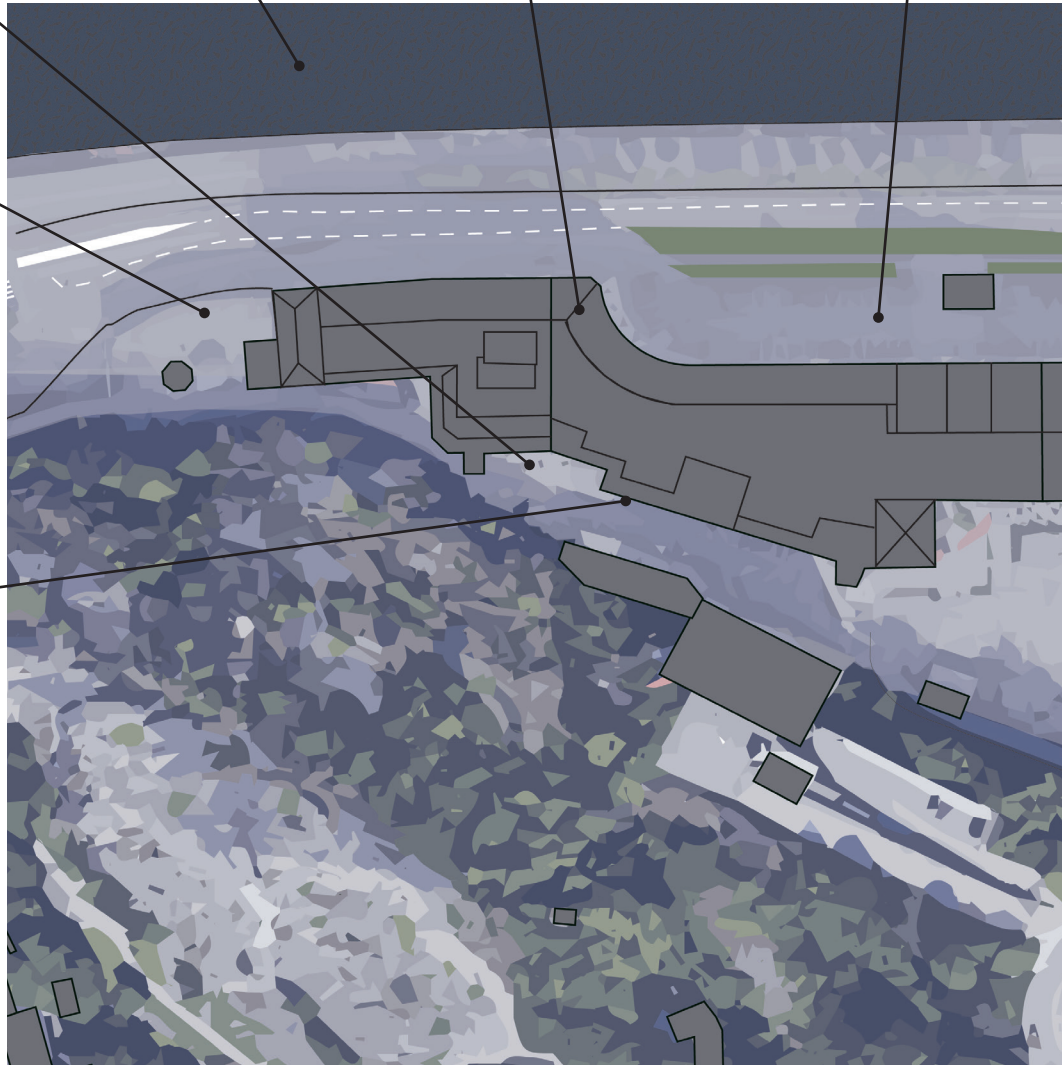
Tid / Allmän platsmark

Tid / Byggnadens exteriör

Tid / Kvartersmark

Plats / Allmän platsmark

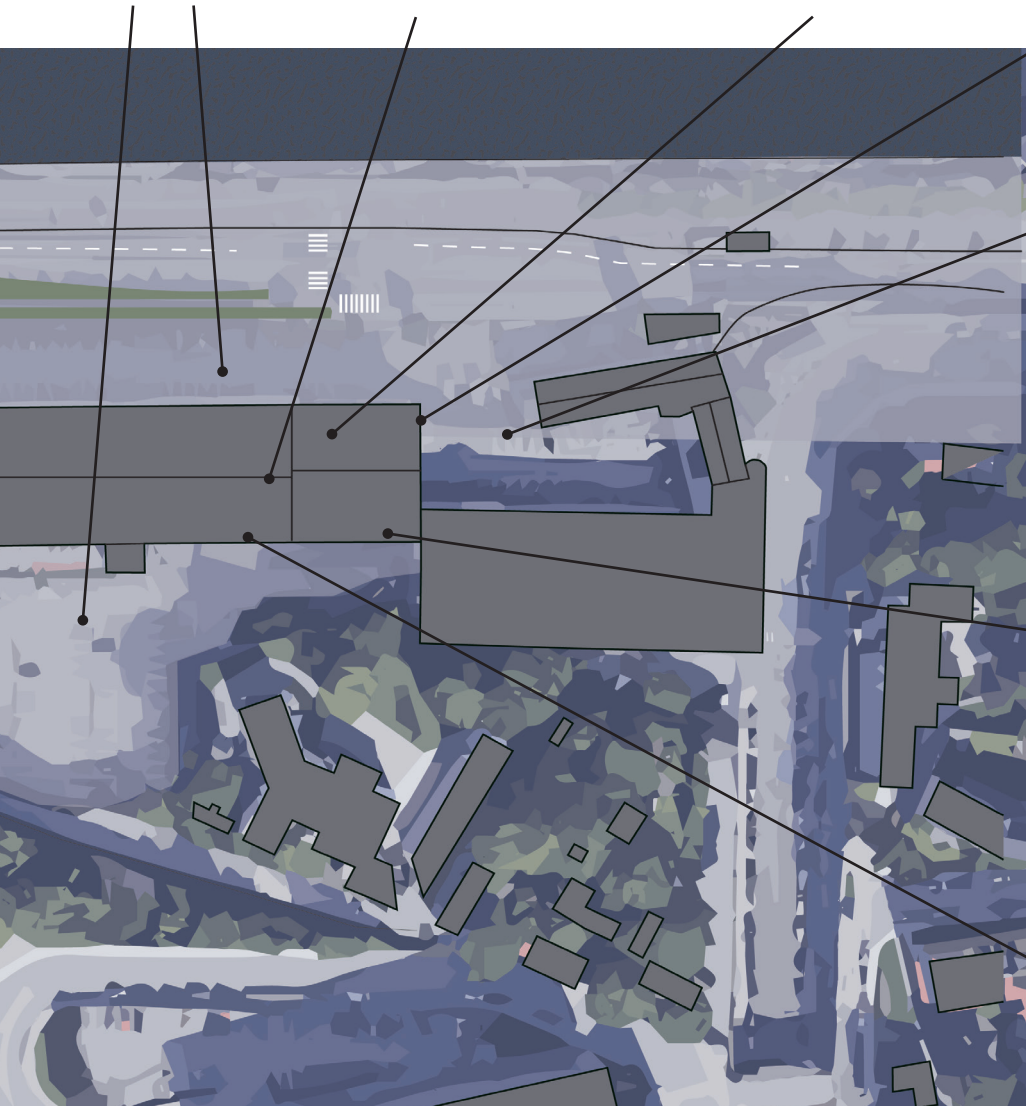
Tid / byggnadens interiör

Individ / Byggnadens interiör

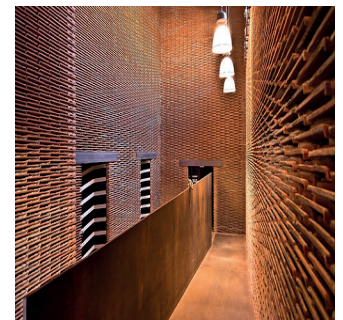
Byggnad / Byggnadsdetalj

Samhälle / Allmän platsmark

Verksamhet / Byggnadens interiör

Verksamhet / Byggnadens detaljer

PRATA MED OSS!

white.se
@whitearkitekter

white